

Капитализам је социјализам за богате

Предстоји нам дуг пут, а ускоро ћемо морати да поставимо тешко питање – које то друштвено уређење може да замени постојећи капитализам, пише ексклузивно за НИН Славој Жижек, славни филозоф у првом делу есеја, који објављујемо у наставцима

Шта чинити након окупације Волстрита, када су протести започели далеко одатле (на Блиском истоку, у Грчкој, Шпанији, Уједињеном краљевству) сада оснажени и почињу да се шире светом? Једна од великих опасности са којом се демонстранти већ суочавају јесте да се заљубљују у себе саме, у леп провод на „окупираним“ местима – такав пример могли смо да видимо на протесту у Сан Франциску у недељу, 16. октобра 2011. године, који се појавио као одјек окупације Волстрита, када се један човек обратио окупљенима позивајући их да учествују у том догађају, по њему очигледно налик окупљањима у стилу хипи покрета шездесетих година прошлог века: „Питају нас какав је наш програм. Ми немамо програм. Окупили смо се да се добро проведемо.“ Карневали су некако јефтине – истински тест њихове вредности је оно што остане видљиво дан после, начин на који ће се наш уобичајени свакодневни живот променити. Демонстранти би требало да се заљубе у тежак и стрпљив рад, јер они представљају почетак, а не крај, тако да је њихова основна порука: табу је раскринкан, не живимо у најидеалнијем свету, дозвољено нам је, заправо, наша је обавеза да размишљамо о алтернативама. Налик на Хегелово тројство (тростепена схема дијалектичког поступка: теза-антитеза-синтеза), западна левица је обишла читав круг, након што је напустила тзв. суштину класне бор-

ХАПШЕЊЕ
ДЕМОНСТРАНТА
ТОКОМ „ДАНА
АКЦИЈЕ“

бе зарад многобројних борби попут антирасистичких, феминистичких и других. „Капитализам“ је сада очигледно наново изникло као суштински проблем. Дакле, прва лекција коју треба научити јесте: не треба кривити људе и њихове ставове.

Проблем нису корупција и похлепа, већ је то систем који нас тера да будемо поткупљиви. Решење није „главна улица, а не Волстрит“, већ промена система у којем „главна улица“ не може да функционише без Волстрита.

REUTERS/Mike Segar

Предстоји нам дуг пут, а ускоро ћемо морати себи да поставимо и истински тешка питања – питања која се не тичу онога што не желимо и нећемо, већ управо онога што желимо и хоћемо.

АЛТЕРНАТИВЕ Које то друштвено уређење може да замени постојећи капитализам? Какве нам то нове вође требају? Какви органи, укључујући и оне који се баве контролом и репресијом? Алтернативе које нам је понудио 20. век очигледно нису биле одговарајуће. Без обзира на узбуђујуће уживање у задовољствима „хоризонталне организације“ протестних гомила са њиховим равноправном солидарношћу и слободоумним расправама без закључака, треба такође да имамо у виду и оно што је некоћ написао Гилберт Кит Честертон: „Бити само слободоуман, не знати ништа; циљ отварања ума, као и отварања устију, јесте да прихвати нешто опипљиво.“ Ово исто важи и

за политику у несигурним временима: расправе без закључака морају се ускладити не само са неким новим доминантним одредницама (Master signifiers), већ и у погледу конкретних одговора на старо лењинистичко питање – „Шта нам је чинити?“ Једноставно је одговорити на директне конзервативне нападе. Да ли су протести неамерички? Када конзервативни фундаменталисти тврде да је Америка хришћанска нација, треба се присетити шта је, заправо, хришћанство: Свети дух, друштво слободних и равноправних верника уједињених у љубави.

Управо демонстранти представљају Свети дух, док су они у Волстриту пагани који се клањају погрешним идолима. Јесу ли демонстранти насилни? Заиста, језик којим се служије може нам се учинити насилним (окупација, и тако даље), али они су насилни само у смислу у којем је то био и Махатма Ганди. Они су насилни јер желе да ставе тачку на начин на који се ствари одвијају – али какво је то насиље у поређењу са насиљем које је потребно да би се одржало лагодно функционисање глобалног капиталистичког система?

САЊАРИ Њих називају губитницима – али зар прави губитници нису они у Волстриту, и зар њих нису из шкрипца извукле стотине милијарди нашег новца? Они се називају социјалистима – али у САД већ постоји социјализам за богате. Њих окривљују за непоштовање приватног власништва – али спекулације Волстрита које су довеле до краха 2008. године упропастиле су више тешко стеченог приватног власништва него што би то могли да учине демонстранти када би даноноћно уништавали – само се присетите на хиљаде одузетих домова. Они нису комунисти, ако под комунизмом сматрамо друштвено уређење које се заслужено урушило 1990. године – и имајте на уму да комунисти који данас имају моћ упражњавају најбездушнију капиталистичку власт (у Кини). Успех кинеског капитализма вођеног на комунистички начин јесте претећи знак да је брак између капитализма и демократије на ивици развода. Је-

СУПЕРСТАР САВРЕМЕНЕ ТЕОРИЈЕ

Хваљен до звезда и оспораван до последњег слова, као што и приличи великом интелектуалцу, Славој Жижек је неко за чије мишљење увек има места у светским медијима и на светским катедрама. Рођен је 21. марта 1949. у Љубљани, на чијем је универзитету и дипломирао, а психоанализу је студирао у Паризу. Пише о темама у распону од идеологије, глобализације, капитализма и људских права до поп културе, опере и филма. Био је гостујући предавач на универзитетима Колумбија и Принстон. Економију разматра са позиција марксизма, а следбеник је хегелијанске филозофије и психоанализе

Жака Лакана. У изборима америчког магазина „Форин полиси“ (Foreign policy) и британског „Проспекта“ 2005. и 2008. године проглашен је једним од сто најутицајнијих интелектуалаца планете. Назива се радикалним левичарем. Захвалност за текст који је Славој Жижек написао за НИН дугујемо Ненаду Даковићу.

М. Л.

Не треба кривити људе и њихове ставове. Проблем нису корупција и похлепа, већ је то систем који нас тера да будемо поткупљиви

дина комунистичка карактеристика демонстраната огледа се у томе што брину о обичном народу којем капиталистички систем прети. На демонстранте се гледа као на сањаре, али истински сањари су управо они који замишљају да ствари унедоглед могу бити онакве какве јесу, са тек понеком козметичком изменом. Они нису сањари, већ буђење из сна који се претворио у ноћну мору. Они ништа не уништавају, већ реагују на систем који постепено сам себе уништава. Свима су нам познате оне класичне сцене из цртаних филмова: мачка долази до амбиса али свеједно наставља да корача, не обзирајући се на чињеницу да под њом нема чврстог тла; почиње да пада тек када спусти поглед и угледа провалију. Демонстранти самог подсећају оне на власти да погледају наниже.

То је једноставан део приче. Демонстранти треба да се припазе не само непријатеља, већ исто тако и неискрених пријатеља који се тек претварају да их подржавају, док с друге стране већ озбиљно раде на томе да разводне протест. Као што ▶

AFP Andrew Burton

► имамо кафу без кофеина, безалкохолно пиво, сладолед без масноћа, и они ће покушати да демонстрације претворе у безопасни моралистички

НОВИ ГОСПОДАР

Спектакл јефтиног морала

Чини се да је Лаканова олака и потцењивачка изјава о демонстрантима из 1968. године данас пронашла своју мету: “Оно чему као револуционари тежите јесте нови господар. И добићете га.” Први поглед на овог новог господара молти смо да бацимо у Грчкој и Италији, а вероватно следи Шпанија. Као да је реч о ироничном одговору на недостатак стручних програма демонстраната, садашњи је тренд да се политичари у влади замене “неутралном” владом деполитизованих технократа, већином банкара, као што је то случај у Грчкој и Италији. Разнобојни “политичари” више нису у моди, сиви стручњаци јесу. Овакав тренд очигледно води трајном ванредном стању и укидању политичке демократије. Присетите се како је Брисел реаговао на политичке догађаје у Грчкој: паником због саме могућности референдума и олакшањем након проглашења новог стручног премијера.

У оваквом развоју догађаја, међутим, требало би да видимо и изазов: није довољно само да одбацимо владавину деполитизованих стручњака као најнемилојрднији облик идеологије; исто тако би требало да почнемо озбиљно размишљати о томе шта да предложимо уместо доминирајуће економске организације, да осмислимо и тестирамо алтернативне облике организације, потражилимо клице новог у већ постојећем. Комунизам није само, или у највећој мери, карневал масовног протеста након што је систем затајио. Комунизам је, такође и пре свега, нови облик организације, дисциплине, преданог рада. Штогод да кажемо о Лењину, он је био потпуно свестан ове хитне потребе за новом дисциплином и организацијом.

Прве две ствари које би требало забранити јесу критика корупције и критика финансијског

гест. У боксу, „клинч“ значи зграбити противничково тело једном или обема рукама да бисмо спречили или ублажили његове ударце.

капитализма. Јавне личности од папе па наниже бомбардују нас налозима да се супротставимо култури претеране похлепе и потрошње – овај одвратни спектакл јефтиног моралисања је идеолошка операција, ако је тако нешто икада постојало: порив за ширењем, који је урезан у сам систем, преводи се у лични грех, у приватну психолошку склоност, или, како се један од теолога близак папи изразио: „Постојећа криза није криза капитализма, већ криза морала”. Хајде да се присетимо познате шале из Ниночке Ернста Лубича: јунак посећује кафетерију и наручује кафу без шлага; конобар му одговара: “Извините, али понестало нам је шлага, имамо само млеко. Могу ли вас послужити кафом без млека?” Зар нисмо видели слични трик током распада комунистичких режима у источној Европи 1990. године? Људи који су протестовали желели су слободу и демократију лишена корупције и израбљивања, а добили су слободу и демократију без солидарности и правде. Исто тако, католички теолог близак папи пажљиво наглашава да би демонстранти требало да имају на нишану моралну неправду, похлепу, потрошачки менталитет, итд, а не капитализам. Овом теологу би требало честитати на искренности, јер отворено формулише негацију садржану у моралишућој критици: функција наглашавања моралности јесте да се спречи критика капитализма.

Ово нас доводи до друге забране: требало би да одбацимо поједностављену критику “финансијског капитализма” – као да постоји неки други праведан капитализам... Самопокретачки обрт капитала више него икада постоји као крајња стварност наших живота, звер која по дефиницији не може бити контролисана. ■

Реакција Била Клинтона на демонстрације на Волстриту одличан је пример политичког клинча; Клинтон сматра да су демонстранти „у суштини... позитивна ствар“, али је истовремено забринут несувислошћу њихових разлога: „Они морају бити за нешто конкретно, а не само против нечега, јер када сте усредсређени против нечега, неко други ће испунити празан простор који се том приликом створи”, рекао је. Клинтон је предложио да се демонстранти приклоне пословним плановима председника Обаме, за које је тврдио да ће изнедрити „неколико милиона радних места у наредних годину и по дана“.

АКЦИЈА Оно чему се треба одупрети у овој фази управо је овакав исхитрен покушај да се енергија протеста пресумери у групу „конкретних“ прагматичних захтева. Да, протести јесу створили једну врсту вакуума – празног простора на пољу хегемонистичке идеологије, а да би се овај вакуум на правилан начин испунио, потребно је време, с обзиром на то да је реч о бременитом вакууму, могућности нечега сасвим новог. Демонстранти су изашли на улице управо зато што им је доста света у којем је довољно рециклирати лименке кока-коле, даривати неколико долара у хуманитарне сврхе или купити „старбакс капучино“ – од чега ће један проценат отићи у сврхе решавања моралне Трећег света – да бисмо се осећали боље. Након што су рад и тортуру предали у руке другима, након што су чак и љубав препустили брачним агенцијама, уочили су да су одавно у туђе руке предали и политичке обавезе – и желе да их поврате.

наставак у следећем броју ■